

Anne Elsebet Overgaards tale d.10.jan. 2007

Anne Elsebet Overgaards tale

ved Tom Kjærs og Kari Martinsens forelæsninger d.10. jan. 2007

Jeg har kaldt min tale ”Åndelig omsorg – et tilbageblik.” Jeg kunne også have kaldt det ”Et tilbageblik i taknemlighed.”

Jeg vil nemlig først og fremmest sige tak.

Tak til **Tom Kjær** som undfangede ideen med at holde en forelæsning om åndelig omsorg i anledning af, at jeg blev pensioneret. Der er ingen, jeg har arbejdet så tæt sammen med om åndelig omsorg i sygeplejen som netop Tom. Jeg har fået inspiration og nye synsvinkler og på den måde fået et indblik i Toms enorme kreativitet, når det gælder om at skabe en bedre omsorg. Og jeg har fået bekræftelse af mine egne ideer, hvis de altså var værd at bekræfte. Siden Tom blev ansat på sygehuset i xxx har jeg været godt hjulpet. Samarbejdet har ført til venskab.

Dernæst vil jeg sige tak til **Kari Martinsen**, som straks blev fængslet af Toms idé med en forelæsning og opfyldte mit uudtalte ønske ved at tilbyde også at være med med en forelæsning, der ikke direkte handler om åndelig omsorg, men belyser baggrunden for at undervise i åndelig omsorg på den måde, jeg har valgt at gøre det. Jeg ved ikke, om du er klar over det, Kari, men jeg var længe om at forstå dine tanker. Jeg havde kendt dit navn og dit ry i en del år, og jeg havde også undervist i dine tanker korrekt nok, fordi jeg fulgt ordlyden, men det var uden liv, fordi jeg ikke for alvor havde forstået, hvad fænomenologi indebar, før det pludselig stod klart for mig en sommer på Mols i 1996. Det var som om der faldt en ti-øre. Nu forstod jeg, hvad det var, der gav dine omsorgstanker et andet skær end tankerne hos de mange, der gik strikt efter bogen. På det tidspunkt var jeg især optaget af Katie Erikssons

Anne Elsebet Overgaards tale d.10.jan. 2007

tanker, og da jeg mødte dig første gang , hvor jeg blev præsenteret af søster Elna Krogh, så spurgte du straks om det ikke var mig, der arbejdede med Katie Eriksson. Så var vejen åben til samtale, og det har den været siden. De mange samtaler vi har haft har været berigende for mig af flere grunde: Dels fordi jeg blev bekræftet i, at min skæve tanker ikke var så skæve endda, dels fordi jeg fik forklaret meget af, hvad der foregik fagligt inden for omsorgsverdenen dér, hvor du er. Der gælder det samme for dig som for Tom: det faglige fællesskab har ført til et venskab, der er dyrebart for mig.

Nu ville det være naturligt at fortsætte med en tak til mine **kolleger** her på skolen. Det har jeg imidlertid allerede gjort, og jeg kan ikke formulere en varmere tak til jer, end jeg gjorde den gang. I et arbejdsliv er det vigtigt at have gode kolleger. Jeg har været her i 33 år. Jeg ser mine kollegiale kontakter som noget helt væsentligt.

Jeg har også haft **kolleger uden for skolen** – sygeplejelærere fra andre skoler – i et arbejdsfællesskab om åndelig omsorg. Det har i en lang årrække efterhånden været et inspirerende og givende arbejdsgruppe/vennegruppe, som jeg er fortsat i. Jeg har inviteret gruppen med i dag og vil sige jer tak: undervisningen i åndelig omsorg har på nogle måder været en ensom affære, men det var det så alligevel ikke på grund af jer.

De, jeg nu vil sige tak til, er skolens **nuværende studerende og de mange tidligere elever og studerende**, som har villet tage imod min undervisning. Der er ikke meget ved at undervise, hvis der ikke er nogen, der interesserer sig for det. Til gengæld kan ens tanker blomstre og vokse, hvis de bliver taget imod, overvejet, uddybet, debatteret, kritiseret sagligt – hvad der nu alt sammen kan ske med tanker, der kastes ud til andre. Jeg vil illustrere det ved at uddybe min vej frem til engagementet i åndelig omsorg:

Skolen i Holbæk – højskoleånden

Jeg blev uddannet på Holbæk amts Sygeplejeskole 1964-67. Forstanderinden - Gunhild Larsen var præget af den grundtvigske højskoleånd. Hun var en dygtig underviser og konservatorieuddannet pianist. Det var en strålende kombination. Vi lærte meget og sang altid fra højskolesangbogen – tit med hendes musikledsagelse – ved starten af undervisningen. Dér mærkede jeg for alvor værdien af en god undervisning. Frøken Larsen sagde engang til mig ved en pædagogisk øvelse ”De er jo underviser, frøken Overgaard” og ja, så blev jeg det. Jeg var noget ældre end sædvanligt i uddannelsen, og jeg tog imod et tilbud om at undervise på skolen umiddelbart efter, at jeg var blevet færdig – dog kun i den teoretiske uddannelse. Gunhild Larsen var klog nok til se, at jeg ikke var rustet til undervisning i praktikken med alt hvad det indebar. Jeg blev i Holbæk endnu et år. Min kontakt til Gunhild Larsen sluttede først i efteråret 2005 ved hendes begravelse. Den dag snød jeg et merithold for undervisning, men jeg måtte til Holbæk den eftermiddag.

Min uddannelse var efter Kgl anordning om sygeplejerskeuddannelsen af 30. jan. 1957. den rummede ikke udtrykket åndelig omsorg, da den personkreds, der stod bag betænkningen tog dette som en selvfølge. Derimod blev vi undervist 30 timer i mentalhygiejne.

Sundhedsstyrelsen

Det næste sted, der var vigtigt for mig at være, var i et 2-årigt vikariat i sundhedsstyrelsen fra 1970-1972. Dér var ansat en lille gruppe eminent dygtige damer – alle sygeplejersker, og så mig, der vikarierede for den 8. i gruppen og skulle tage mig af de mindre ting og mange rutinesager. Dér lærte jeg om de små ords betydning, og hvor vigtigt hvert lille led i uddannelserne var. De dygtige damer gjorde en del for at oplære mig. Jeg har lyst til at nævne Maja Foget, som havde det

Anne Elsebet Overgaards tale d.10.jan. 2007

sygeplejemæssige ansvar for den første betænkning om sygeplejerskeuddannelsen. Jeg har faktisk arvet en del af hendes papirer. Da hun flyttede kontor i 1971, hvor hun nu blev forstanderinde efter Eli Magnussen, stod hun på en måde jeg selv kender nu: de papirer er for spændende til at blive smidt væk, men hvor hvor skulle hun dog have dem. ”Vil de ikke have dem, lille Overgaard?” Jeg har dem endnu, for jeg synes stadig, de er for gode til at blive smidt væk, så hvis nogen har lyst til at dykke ned i sygeplejens historie på den front, har jeg materiale til det. Jeg var jo ansat dér, hvor betænkningerne skabtes, og hvor de store linjer i sygeplejen blev lagt. Der blev skrevet betænkning om sundhedsplejen, om hjemmesygeplejen ,og betænkning nr. 730 om ændring af sygeplejerskeuddannelsen – den røde betænkning - var godt på vej. Den udkom i 1975 og begrundede, at sygeplejerskeuddannelsen skulle være et studium. Det lykkedes jo først i 1990, men den førte alligevel til nogle ændringer i uddannelsen, som blev beskrevet i anordning om sygeplejerskeuddannelsen af 29. jan. 1979 og efterfulgt af Sundhedsstyrelsens cirkulære til sygeplejeskoler af 30. jan. 1979. Heri var faget religionskundskab beskrevet med en udførlig fagbeskrivelse, der rummer åndelig omsorg, som jeg definerer faget:

- At være opmærksom på patientens eksistentielle spørgsmål og ressourcer
- At lytte til den mening disse har i patientens livshistorie, og
- At hjælpe patienten i hans/hendes arbejde med eksistentielle spørgsmål med udgangspunkt i hans/hendes eget livssyn.

Det kunne virke overraskende, at religionskundskab kom med i cirkulæret, da tiden ikke afspejlede en særlig religiøs interesse, men det var netop grunden til, at det kom med. Der skulle undervises 10 timer i religionskundskab i uddannelsens grundlæggende afsnit (Overgaard 2003). Det var forstanderinde i SS sygeplejeafdeling **Inger Margrethe Madsen** og tidligere leder af Sankt Lukasstiftelsens Sygeplejeskole **Søster Elna Krogh Nielsen**, der indså, at som

Anne Elsebet Overgaards tale d.10.jan. 2007

tidsånden var nu, burde denne undervisning ligge i sygeplejerskeuddannelsen, og det lykkedes dem at få det gennemført. I 1975 var der sket en væsentlig ændring i folkeskoleloven, så kristendomsundervisningen nu blev et vidensfag. Det betød, at eleverne ikke længere blev fortrolig med en kristen tankegang i skolen og derved kunne stå fjernt for en forståelse af patienternes livssyn og magtede ofte ikke at formidle hjælp på dette område.

At denne undervisning nu stod officielt nedskrevet betød, at den *skulle* gives, og det var egentlig ikke mit område. Af og til underviste jeg i det, men ofte var det præster ude fra, evt. suppleret med repræsentanter for anden religion end folkekirken. I perioden op igennem 80'erne var der ikke sjældent en vis aggressivitet hos mange af eleverne, når de sporede min livsholdning, så det passede mig godt ikke at have den undervisning. Langsomt ændrede denne holdning sig sidst i 80'erne. Jeg oplevede i højere grad at møde interesserede unge, der var nysgerrige vedrørende patienternes religiøsitet, ofte uvidende, men ikke afvisende.

1990 skete der noget nyt, da uddannelsen nu omsider blev et studium ved bekendtgørelsen om sygeplejerskeuddannelsen af 2. marts 1990. Nogenlunde på samme tid blev Sankt Lukasstiftelsens sygeplejeskole nedlagt og overflyttet til vores skole, så eleverne kunne afslutte deres uddannelse her. Jeg havde glædet mig til, at dette nye pust kom til skolen og var sat til at være med i den lille gruppe, der skulle formidle overgangen, men for mig blev det i første omgang en skuffelse. Det virkede, som om der var en kulturkløft mellem mig og det første hold, der kom herud. Det kom til at betyde, at fra at jeg havde en position i teorien blev mine arbejdsopgaver fremover lagt i praktikken. Det var et stort held for mig, for ude i praktikken traf jeg studerende fra et andet Lukashold. De foranledigede, at jeg blev deres klasselærer, og vi fik et fint og tæt samarbejde. Det var så tæt, at jeg bad dem være ”prøvekaniner”, mens jeg fik supervision af Bent Falk sygehuspræsten på Sankt Lukasstiftelsen, som

Anne Elsebet Overgaards tale d.10.jan. 2007

også var psykoterapeut, i at undervise eleverne i åndelig omsorg. Jeg havde fået midler til dette fra Lundbeckfonden. Lukaseleverne tog imod mit tilbud og kom troligt fra alle amtets sygehuse sidst på eftermiddagen til Gentofte, hvor vi havde nogle lokaler. Det var imponerende, at de overkom det og ville være med.

Supervisionen betød, at jeg kunne fortsætte på egen hånd og tilbyde undervisningen til andre.

Og nu begyndte det at blive spændende, for de studerende fra uddannelsen 1990 kom af sig selv.

Med den nye studieordning fulgte, at der ikke nødvendigvis skulle undervises i åndelig omsorg rundt om på landets sygeplejeskoler. Vores studieordning rummede ikke åndelig omsorg . Netop derfor var der hele tiden en lille gruppe, der var interesserede i undervisning inden for dette område, ikke nødvendigvis de samme, men der opstod efterhånden en lille fasttømret gruppe. Bent Falk var begyndt at skrive bogen ”At være – *der*, hvor du er”, som de fleste herinde kender. Han var interesseret i at få sygeplejestuderende til at læse og kommentere manuskriptet, og de studerende i min gruppe ville gerne. Så det blev en anden måde at beskæftige sig med åndelig omsorg på, som var til gavn for alle parter.

På det tidspunkt havde jeg længe koblet min egen undervisning til Katie Erikssons tanker, endnu ikke til Kari Martinsens og slet ikke til Joyce Travelbees., men ideen til det opstod langsomt i 1995 og 1996, og i efteråret 1997 tilbød jeg 10 torsdage med undervisning i åndelig omsorg om formiddagen og omsorgsteori, der svarede til formiddagens temaer om eftermiddagen. Undervisningen foregik i fritiden både fra de studerendes og min side. De fik ingen points for det, og jeg fik ingen timer, men det ændrede sig efterhånden for mit vedkommende, så i de senere år har mit sommerkursus talt med i min egen timenormering. De studerende kom af interesse. og fra da af gik det slag i slag for mig med mine muligheder for at formidle åndelig

Anne Elsebet Overgaards tale d.10.jan. 2007

omsorg og omsorgs teori, især var jeg glad for, at der hvert år siden 1998 har været deltagere til sommerkurset. Fra 2001 lå der igen undervisning i åndelig omsorg på skemaet.

Jeg selv fik arbejdet mig igennem til en **masteruddannelse i 2001**. Det var ikke helt let, fordi uddannelsen endnu ikke eksisterede, men lå på bedding. Det betød 2 ting: Jeg kunne ikke søge orlov til at skrive mit speciale, og jeg kunne ikke være sikker på, om jeg nogensinde ville blive master fra det teologiske fakultet. Det sidste løste jeg ved at få fakultetet til at acceptere, at jeg fik en vejleder og skrev min afhandling i form af et lærebogsmanuskript. Så havde jeg i hvert fald noget i hånden, hvis jeg ikke fik en titel. Jeg havde ECTS-point nok til 2 masteruddannelser på det tidspunkt. Manuskriptet var færdigt et lille årstid, før beslutningen og formalia omkring uddannelsen var i orden, og jeg kunne blive fakultetets første master. Det andet problem, at jeg ikke havde en samlet tid til at skrive, løste jeg gennem slid, og jeg fik orlov ”på efterbevilling”, til at samle op på, hvad jeg burde have fordybet mig mere i, mens jeg skrev.

Jeg har fortalt denne lange historie for at begrunde min tak

- til eleverne fra Sankt Lukas, og
- til de studerende, der søgte min undervisning i starten og derved animerede mig til at fortsætte og gav mig inspiration til at begynde med at holde mit sommerkursus foruden det løse, og
- til de studerende, der senere har vist mig, at min måde at tænke og formidle omsorgstanker på har haft betydning for dem, da de var blevet sygeplejersker..

Jeg har inviteret en sygeplejerske med fra hver af de grupper, så Karen, Lotte og Birgitte må tage imod min varme tak for det, I og jeres klasser eller grupper taget i bred betydning har betydet for mig ved at løfte undervisningen i åndelig omsorg.

Anne Elsebet Overgaards tale d.10.jan. 2007

Jeg sagde før, at der ikke er meget ved at undervise, hvis der ikke er nogen, der interesserer sig for det. Jeg vil slutte med at sige tak til skolens nuværende studerende for den interesse og det engagement, I har vist min undervisning. Det er sket på mange måder. Dels ved aktiv deltagelse i undervisningen, dels ved mails, om ikke jeg lige ville hjælpe med en forståelse eller henvise til relevant litteratur, eller et lille bank på døren, om jeg ville komme ned til gruppen, eller simpelthen ved at udtrykke begejstring for, at sygeplejen kunne forstås på den måde. Der er mange former, som I har glædet mig med, og jeg slutter her med en inderlig tak til jer alle.

Anne Elsebet Overgaard 10. januar 2007